

KOMPARACIJA RIZIKA I RECIDIVIZMA OSUĐENIH NA KAZNU ZATVORA I KUĆNOG ZATVORA

Goran JOVANIĆ¹

Jelena NESTORVIĆ

Vera PETROVIĆ

*Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu
edukaciju i rehabilitaciju, Srbija*

U procesu implementacije evropskih standarda Ministarstvo pravde Republike Srbije pokrenulo je 2008. godine projekat uspostavljanja sistema alternativnih sankcija u Republici Srbiji. Alternativne sankcije uvedene su u naše zakonodavstvo kao odgovor na preopterećenje zatvorskih kapaciteta, odsustvo individualnog i grupnog rehabilitacionog penalnog tretmana, visoku depriviranost osuđenih i učestali recidivizam. Predmet istraživanja su osuđeni na izvršenju kazne zatvora i kućnog zatvora. Cilj istraživanja je ispitivanje povezanosti modaliteta izvršenja kazne sa skorom rizika recidivizma i prethodnom osuđivanosti. Istraživanjem je obuhvaćeno 120 osuđenih iz Kazneno-popravnog zavoda Padinska Skela i devet povereničkih kancelarija. Dobijeni su podaci koji ukazuju da se osuđeni na kaznu zatvora i kućnog zatvora statistički značajno razlikuju u odnosu na skor rizika recidivizma, ali da ne postoje razlike u odnosu na legalni i penalni recidivizam. Takođe, osuđeni na kućni zatvor sa elektronskim nadzorom i bez njega ne razlikuju se ni po jednoj od ispitivanih karakteristika.

Ključne reči: rizik recidivizma, zatvor, kućni zatvor, osuđeni

¹ E-mail: goxi67@gmail.com

UVOD

Intenzivno interesovanje naučnika usmereno je na efektivnost zatvorskih kazni (Petrović i Jovanić, 2018). Shodno članu 43 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija („Službeni glasnik RS”, br. 35/19), cilj izricanja i izvršenja zatvorske kazne je da osuđeni, tokom izvršenja kazne, primenom odgovarajućih programa postupanja, usvoji društveno prihvatljive vrednosti, a sve u cilju lakšeg uključivanja u uslove života nakon izvršenja kazne zatvora, kako ubuduće ne bi činio krivična dela. Podaci o penalnom recidivizmu, koji se u Srbiji kreće od 50 do 70% (Ilijić, 2015; Knežić, 2017; Petrović, 2017), osporavaju ispunjenost cilja izvršenja zatvorske kazne.

Neke od razloga održavanja visokih stopa penalnog recidivizma možemo pronaći u činjenici da je zatvor ustanova koju odlikuje prinudni karakter, a boravak u zatvoru je za mnoge novo kriminalno iskustvo, gde nadograđuju kriminalne veštine, stvaraju i šire krug prijatelja iz kriminalnog miljea (Macanović, 2016). Tot (2007) ukazuje da, na ličnom planu, dolazi do dehumanizacije, socijalne degradacije, stigmatizacije i prizonizacije, što ugrožava rehabilitacione ciljeve. Zatvaranje šteti i socijalnim vezama (Peto-Kujundžić i Vukota, 2009), te boravak u zatvoru neretko izaziva otpor osuđenog prema društvenoj zajednici. Po izlasku iz zatvora bivši osuđeni su etiketirani i smanjena im je mogućnost zapošljavanja (Petrović i Jovanić, 2019). Stoga ne iznenađuje što je znatan broj stručnjaka mišljenja da kazna zatvora produbljuje socijalni i psihološki jaz između osuđenog i društva (Milivojević i Tomašković, 2011). Pored negativnih efekata koji se pripisuju zatvorskim kaznama, pojedini autori (Brown & Smith, 2018) navode da se prečesto poseže za izricanjem zatvorske kazne, tako da se sve češće koristi pojam masovne inkarceracije. Takav trend uticao je da se u SAD broj osuđenih u zatvorima poveća za 740% od 1980. godine (Frank, 2017).

Negativni efekti zatvorske kazne posebno se naglašavaju kada je reč o kratkotrajnim kaznama. Navodi se da one ne

ostvaruju ni generalnu, ni specijalnu prevenciju, jer ne deluju zastrašujuće, niti je moguće, zbog kratkog trajanja, organizovati postupak rehabilitacije (Škorić i Kokić-Puce, 2009). U takvoj situaciji angažovanje stručnjaka prevashodno se usmerava na administrativno beleženje, umesto na aktivnosti usmerene na promenu ponašanja osuđenih (Jovanić, Petrović i Savić, 2017), što za posledicu najčešće ima recidivizam (Mejovšek, 1992).

Na neefektivnost kratkotrajnih kazni zatvora i zamenu alternativama ukazuju i preporuke date na Petom kongresu Ujedinjenih nacija 1975. godine, koje imaju za cilj smanjenje izricanja kratkotrajnih kazni zatvora primenom alternativnih sankcija (Jakšić i Panić, 2003). Svi negativni efekti koji se pripisuju zatvorskoj kazni uticali su da mnogi penolozi i zaposleni u zatvorima dovode u pitanje uspešnost resocijalizacije (Macanović, 2016).

Sve učestalija su razmišljanja o načinu simultanog kažnjavanja osuđenih, bez lišavanja nastavka života u zajednici (Jovanić i Petrović, 2018). Trenutno su češća zalaganja za primenu alternativnih sankcija, posebno prema učiniocima krivičnih dela koji predstavljaju manju društvenu opasnost i koji su manje rizični po društvo (Jovanić, 2016), odnosno prema onima kojima bi svakako bile izrečene kratkotrajne kazne zatvora. Ipak, treba imati u vidu da alternativne sankcije nisu pogodne kao zamena u svim slučajevima kada je izrečena kratkotrajna zatvorska kazna, zbog povišenog stepena rizika recidivizma i ličnih karakteristika koje ukazuju da se ne bi postigla svrha kažnjavanja (Jovanić, 2016).

Intenzivna zalaganja za primenu alternativnih sankcija dolaze iz angloameričkog pravnog sistema, u kome su iskorišćene prednosti fleksibilnog sistema sankcionisanja, kao što su: novčana kazna, pojačan zaštitni nadzor, elektronski nadzor, rad u javnom interesu, kućni zatvor i naknada štete (Macanović, 2016). Uvođenjem spektra alternativnih sankcija nastojalo se da se ekvivalentno odgovori na ozbiljnost učinjenih zločina. Za mnoge prestupnike zatvorska kazna je bila suviše stroga, dok je klasična probacija bila previše blaga (MacKenzie, 2006).

Nasuprot kritika zatvorskog kažnjavanja, nailazimo na afirmativne stavove prema alternativnim sankcijama. Primenom alternativnih sankcija umanjuje se društvena stigmatizacija (Manojlović i Stefanović, 2012) i ostvaruju se ekonomske uštede rasterećenjem državnog budžeta (Kokić-Puce i Kovčo-Vukadin, 2006).

Pored afirmativnih, prisutni su i negativni stavovi prema alternativnim sankcijama. Osnovna zamerka je da nisu dovoljno efektivne i da ne ostvaruju značajne prednosti u pogledu redukcije kriminaliteta (Soković, 2009). Pojedini autori (MacKenzie, 2006) navode veći uspeh u smanjenju recidivizma samo kod onih sankcija kojima se postižu promene ponašanja kod učinioca. Sankcije čija je sadržina disciplinovanje ili nadzor (poput elektronskog nadzora i kućnog zatvora) ne pokazuju delotvornost u redukciji recidivizma.

Primenom neadekvatnih alternativnih sankcija uočava se i veći recidivizam, što se može pripisati povećanim mogućnostima detekcije (MacKenzie, 2006). Zamerka je i da su alternativne sankcije često primenjivane prema osobama koje bi inače bile osuđene na klasičnu probaciju (MacKenzie, 2006), te na taj način nisu uvaženi osnovni principi u radu s prestupnicima (princip rizika, potreba i respozivnosti), što posledično rezultira recidivizmom (Andrews & Bonta, 2010).

U procesu implementacije evropskih standarda Ministarstvo pravde Republike Srbije je, uz podršku misije Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju – OEBS, 2008. godine pokrenulo projekat uspostavljanja sistema alternativnih sankcija (Ristić i Brkić, 2016). Alternativne sankcije su u naše zakonodavstvo uvedene kao odgovor na preopterećenje zatvorskih kapaciteta, odsustvo individualnog i grupnog korektivnog penalnog tretmana, visoku depriviranost osuđenih i ekspanziju recidivizma. Dodatni podsticaj bio je i zahtev za ujedinčavanjem kaznene reakcije sa zemljama Evropske unije (Jovanić, 2016).

Na normativnom planu u Srbiji sada postoje preduslovi za izricanje i izvršenje alternativnih sankcija. Kada je u pitanju krivičnopravni okvir, pored Krivičnog zakonika

Republike Srbije – KZRS („Službeni glasnik RS”, br. 94/16), Zakona o izvršenju krivičnih sankcija („Službeni glasnik RS”, br. 55/19) i Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera („Službeni glasnik RS”, br. 55/14), primenjuju se i podzakonski akti koji bliže definišu sprovođenje alternativnih sankcija, a to su: Pravilnik o izvršenju kazne rada u javnom interesu („Službeni glasnik RS”, br. 20/08), Pravilnik o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom („Službeni glasnik RS”, br. 20/08), Pravilnik o načinu izvršenja kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje („Službeni glasnik RS”, br. 64/2010) i Pravilnik o načinu izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i organizaciji i radu Poverenika („Službeni glasnik RS”, br. 30/2015). Takođe, Vlada Republike Srbije donela je u maju 2017. godine Strategiju za smanjenje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji do 2020. godine („Službeni glasnik RS”, br. 43/17). U sumi strateških opredeljenja nalazi se i dalji razvoj sistema alternativnih sankcija i mera.

Kućni zatvor

Jedna od alternativnih sankcija jeste kućni zatvor. Primarni razlog za njegovo uvođenje je promena koncepta kažnjavanja i razvoj humanijeg reagovanja na blaže oblike prestupničkog ponašanja. Takvim konceptom ujedno se nastoji uticati na smanjenje prenaseljenosti i ublažavanje stigmatizujućih efekata zatvora (Lilly & Ball, 1987). Preopterećenje optimalnih zatvorskih kapaciteta jeste veliki problem, koji se konstatuje kako u Rusiji, Belorusiji, Ukrajini, baltičkim zemljama, tako i u visokorazvijenim zemljama Evrope, poput Nemačke, Holandije, Španije (Dünkel, 2017), Italije (Favuzza, 2017).

Kućni zatvor je predviđen u mnogim državama kontinentalnog pravnog sistema, kao samostalna kazna ili modalitet izvršenja kazne zatvora (Hofer & Meierhofer, 1987). Osnovnu sadržinu kućnog zatvora predstavlja limitiranje sloboda osuđenog, koji umesto upućivanja u zatvor, kaznu izvršava u

prostoru u kome stanuje (Grujić, 2016). Kućni zatvor se ne primenjuje obligatorno prema svim kategorijama osuđenih, već fakultativno, kada je izricanje opravdano, samo prema učiniocima lakših krivičnih dela kod kojih se svrha kažnjavanja može ostvariti bez izolacije i segregacije iz socijalne zajednice (Grujić, 2016).

Kućni zatvor je kao samostalna krivična sankcija nastao u SAD, 1985. godine (Tešović, 2018). Preteča kućnog zatvora u SAD su programi kućnog zatvaranja maloletnika, koji su počeli da se primenjuju 1971. godine, a koji je trebalo da spreče situacije u kojima bi maloletnici mogli da dođu u sukob sa zakonom (Lilly & Ball, 1987). U Engleskoj je 1991. godine uveden kućni zatvor za osuđene starije od šesnaest godina. Njima se mogao izreći nalog da provedu u stanu, ili na drugoj lokaciji, između dva i dvanaest sati u toku jednog dana (Grujić, 2016).

Primena kućnog zatvora je u Švedskoj započela 1994, a 1995. godine i na teritoriji Holandije. Francuska je uvela kućni zatvor u svoje zakonodavstvo 1997. godine, Belgija 1998, a Španija i Švajcarska 2002. godine (Tešović, 2018).

Kućni zatvor, kao alternativa kazni zatvora, ima značajne prednosti, dajući mogućnost da osuđeni sačuva posao, očuva porodične odnose i ne podlegne kriminalnom ponašanju pod uticajem drugih osuđenih u zatvoru. Istovremeno, kućni zatvor može da bude i velika ušteda u budžetu države (Pavlović i Pušac, 2016). Izvršenjem kućnog zatvora smanjuju se depri-vacije i stigmatizacija osuđenog (Mrvić-Petrović, 2015). Ipak, treba imati u vidu da se kućnim zatvaranjem ne mogu postići specijalno-preventivni efekti. Kako navodi Mrvić-Petrović (2015), učinilac ostaje u sredini koja je i ranije vršila negativan uticaj, ne pruža mu se pomoć da prevaziđe situaciju u kojoj se nalazi, a prevashodno se insistira na poštovanju limitiranja kretanja. Bez dodatnih tretmanskih aktivnosti fokusiranih na ciljeve specijalne prevencije, efekat takve mere traje isključivo dok se ona primenjuje (Mrvić-Petrović, 2015).

Kazna zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje

Kazna zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (u daljem tekstu kućni zatvor) uvedena je u zakonodavstvo Republike Srbije izmenama i dopunama KZRS iz 2009. godine („Službeni glasnik Republike Srbije” broj 72/09). Zakonodavac se opredelio da ovu sankciju predvidi kao modalitet u izvršenju kazne zatvora, a ne kao samostalnu kaznu. Takođe je predviđeno da (član 45, stav 5 KZRS, „Službeni glasnik RS”, br. 94/16) za izrečenu kaznu zatvora do jedne godine sud može istovremeno odrediti da će se ona izvršiti u prostorijama u kojima osuđeni stanuje.

Ukoliko se posmatraju uslovi za primenu kućnog zatvora, zapaža se da se ona može izreći za znatan broj krivičnih dela, pa i za dela gde je, kao najmanja mera kazne, propisan zatvor u trajanju od tri godine, a ukoliko su ispunjeni uslovi za ublažavanje kazne predviđeni članom 56 KZRS („Službeni glasnik RS”, br. 94/16). Tako je moguće, primenom odredbi koje se tiču granica ublažavanja kazne, učinioca osuditi na kaznu zatvora u trajanju do jedne godine. Stoga se postavlja pitanje (Tešović, 2018) opravdanosti takvog zakonskog rešenja, koje limitira primenu kućnog zatvora samo u pogledu visine izrečene kazne zatvora, bez obzira na vrstu dela i karakteristike osuđenog.

Prilikom odluke da li će se izrečena kazna zatvora do jedne godine izvršavati u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (član 45 KZRS, „Službeni glasnik RS”, br. 94/16), sud uzima u obzir ličnost učinioca, njegov raniji život, držanje posle učinjenog dela, stepen krivice i druge okolnosti pod kojima je delo učinjeno, ukoliko se može očekivati da će se i na taj način ostvariti svrha kažnjavanja. Imajući u vidu da ova zakonska odredba upućuje na opšta pravila o odmeravanju kazne, Tešović (2018) zaključuje da ne postoje nikakve posebne okolnosti koje bi sud cenio prilikom odlučivanja da li da se opredeli za kućni ili klasični zatvor.

Naš zakonodavac takođe predviđa da se osuđenom za krivično delo protiv braka i porodice koji živi sa oštećenim u istom porodičnom domaćinstvu, ne može izreći kućni zatvor. Kako ističe Ignjatović (2014), ta odredba je doneta radi izbegavanja rizika nove viktimizacije iste žrtve. Međutim, bilo bi opravdano zabraniti primenu kućnog zatvora i u slučaju drugih krivičnih dela, ukoliko žrtva stanuje u istom domaćinstvu sa učiniocem, takođe i za krivična dela protiv života i tela, polnih sloboda, kao i osuđenima kod kojih postoji problem zavisnosti od psihoaktivnih supstanci.

Iz odredbi Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera („Službeni glasnik RS”, br. 55/14) proizlazi da sud može izreći kućni zatvor sa primenom elektronskog nadzora i bez njega. Prema članu 20, stav 2 navedenog zakona, sud je u obavezi da utvrdi da li postoje tehničke i druge mogućnosti za izvršenje kućnog zatvora sa elektronskim nadzorom, a ako to nije u mogućnosti sam da utvrdi, sud će od Povereničke službe zatražiti izveštaj o postojanju tih mogućnosti.

Analizom navedene odredbe ostaje nejasno koje su to druge mogućnosti za izvršenje, te se stiče utisak da je ključna stvar postojanje tehničkih mogućnosti, jer se karakteristike koje se odnose na ličnost učinioca uzimaju u obzir prilikom odmeravanja kazne, kao i prilikom odlučivanja da li će se izreći kazna zatvora ili kućni zatvor. Fundamentalna manjkavost kućnog zatvora u našem zakonodavstvu jeste činjenica da ne podrazumeva rehabilitacioni tretman kojim bi se uticalo na promenu ponašanja osuđenog. Ta kazna počinje i završava se limitiranjem sloboda osuđenog, te predstavlja čistu retributivnu meru (Tešović, 2018). Kako sadržaj kućnog zatvora ne omogućava ostvarivanje korekcije i rehabilitacije osuđenog, nije moguće postići ni svrhu izvršenja alternativnih sankcija, a koja se ostvaruje kroz resocijalizaciju i reintegraciju osuđenog.

Izricanje kućnog zatvora u Republici Srbiji

S obzirom na to da je Vlada Republike Srbije donela Strategiju za smanjenje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji do 2020. godine („Službeni glasnik RS”, br. 43/17), zanimalo nas je u kojoj meri su poslednjih godina izricane kazne kućnog zatvora u okviru kazni zatvora do jedne godine. Podaci su preuzeti iz evidencija Republičkog zavoda za statistiku (2019) za period od 2015. do 2018. godine, jer pre 2015. kućni zatvor nije ni izrican u Srbiji.

Tabela 1 – Izricanje kućnog zatvora u okviru izrečenih kazni do godinu dana

Godina	Ukupno osuda		Osude na zatvor		Zatvor do 1 godine		Kućni zatvor	
	Broj	Indeks	Broj	% od osude	Broj	% od zatvora	Broj	% od zatvora do 1 godine
2015	33.189	100	8.820	26,5	6.866	77,8	1.134	16,5%
2016	32.525	97,9	9.419	28,9	7.844	83,3	1.858	23,7%
2017	31.759	95,7	8.220	25,9	7.271	88,4	2.122	29,2%
2018	29.750	89,6	7.408	24,9	6.812	91,9	2.205	32,5%
Ukupno	127.223	-	33.867	26,6	28.793	85,0	7.319	25,4%

Podaci iz Tabele 1 ukazuju na više činjenica u vezi sa izricanjem krivičnih sankcija u Srbiji. Primetan je trend smanjenja ukupno izrečenih osuda, tako da je prethodne, 2018. godine, zabeležen pad za više od 10 indeksnih poena u odnosu na 2015. godinu, kao početnu godinu posmatranja. Druga činjenica je konstantno ujednačeno učešće zatvorske kazne u sumi osuda oko jedne četvrtine, što je pravilnost uočena i u drugim istraživanjima kriminalne politike na ovom podneblju (Jovanić, 2016; Petrović, 2017).

Može se takođe zapaziti da ukoliko se izrekne kazna zatvora, najčešće se izriče u trajanju do godinu dana, što je ujedno i okvir izricanja kućnog zatvora. Takav trend je u porastu, jer od 2015. godine, kada učešće zatvorskih kazni do godinu iznosi oko 78%, učestalost njihovog izricanja raste, te ono u 2018. godini prelazi 90% svih izrečenih kazni zatvora

do godinu dana. Autori (Jovanić, 2016; Petrović, 2017) ukazuju na kumulativnost problema vezanih za nemogućnost postizanja generalne i specijalne prevencije kriminaliteta kratkim zatvorskim kaznama; preopterećenje zatvorskih kapaciteta; nemogućnost individualizacije i realizacije penalnog tretmana kroz kratak vremenski period; odsustvo evaluacije efekata kažnjavanja, što sve skupa pomera fokus sa rehabilitacionog na retributivni koncept kažnjavanja.

Preopterećenost optimalnih zatvorskih kapaciteta uslovi je učestalije izricanje kućnog zatvora u posmatranom periodu. S obzirom na to da je formalni preduslov kućnog zatvora izricanje zatvorske kazne do godinu dana, primetno je da sudovi iz godine u godinu sve učestalije određuju da se zatvorska kazna do godinu dana izvršava kao kućni zatvor, umesto u klasičnom zatvorskom ambijentu. S jedne strane, s obzirom na negativne posledice boravka osuđenog u klasičnom zatvoru, ohrabruje konstantan porast izricanja kazni kućnog zatvora (Petrović i Jovanić, 2018). Međutim, odsustvo rehabilitacionog tretmana i promene ponašanja, kao i limitiranje efekata na period trajanja kućnog zatvora, uz neprecizno definisane kriterijume primene ove sankcije, navode na razmišljanje o opravdanosti opredeljenja za kućni zatvor, pogotovu što bi često bilo prikladnije izreći drugačiju alternativnu sankciju, koja podrazumeva primenu zaštitnog nadzora i različitih mera rehabilitacionog tretmana u skladu sa kriminogenim potrebama i rizicima osuđenih umesto klasične zatvorske kazne.

CILJ ISTRAŽIVANJA

U istraživanju se pošlo od pretpostavke da se osuđeni na izvršenju kazne zatvora i kućnog zatvora razlikuju u određenim karakteristikama, odnosno da postoje razlike koje opredeljuju sudije da prilikom određivanja modaliteta krivične sankcije konkretnom osuđenom izreknu kaznu zatvora, odnosno kućnog zatvora. Cilj istraživanja bio je usmeren na ispitivanje povezanosti modaliteta izrečene kazne (zatvor/kućni

zatvor) sa skorom rizika recidivizma i prethodnom osuđivanosti, koja implicira neuspešnost ranije preduzetog kažnjavanja.

METOD RADA

Uzorak

Uzorkom istraživanja obuhvaćeni su osuđeni muškarci koji bili na izvršenju kazne zatvora u Kazneno-popravnim zavodima Padinska Skela i osuđeni koji se nalaze na izvršenju kućnog zatvora (sa i bez elektronskog nadzora), a koji su se nalazili na evidenciji povereničkih kancelarija u Beogradu, Jagodini, Kragujevcu, Kruševcu, Novom Pazaru, Užicu, Pirotu, Prokuplju i Sremskoj Mitrovici.

Uzorkom su obuhvaćeni svi osuđeni koji su se tokom avgusta 2018. godine nalazili na izvršenju kazne, a koji su procenjeni Uпитnikom za procenu rizika za osuđene na kaznu zatvora do tri godine (Uпитnik). S obzirom na zakonske preduslove izricanja kućnog zatvora, uzorkom su obuhvaćeni osuđeni iz KPZ Padinska Skela kojima je izrečena zatvorska kazna do jedne godine.

Ukupan uzorak činilo je 120 osuđenih (39,2% nalazilo se na izvršenju zatvorske kazne, a 60,8% na izvršenju kućnog zatvora). Od svih osuđenih na kućni zatvor, u 16,4% slučajeva određena je primena elektronskog nadzora, dok je 83,6% bilo bez elektronskog nadzora.

Starost ispitivanog uzorka kretala se u rasponu od 21 do 86 godina, dok je prosečna starost 40,62 godine (SD=13,32). Najveći deo ispitivanog uzorka (69,1%) imao je završenu srednju školu. Sa završenom osnovnom školom bilo je 25% uzorka, dok 5,9% nije imalo završenu osnovnu školu.

U odnosu na dužinu izrečene kazne, zapaža se da su u uzorku bili najzastupljeniji osuđeni kojima je izrečena kazna od šest meseci od jedne godine (71,7%). Sledeća po zastupljenosti je kategorija osuđenih kojima je izrečena kazna u trajanju od tri meseca do šest meseci, koju je činilo 25,8% uzorka, dok

je najmanje bila zastupljena kategorija osuđenih kojima je izrečena kazna u trajanju od jednog do tri meseca (2,5%).

U strukturi izvršenih krivičnih dela zapaženo je učešće dela protiv: imovine (35%); braka i porodice (19,2%); bezbednosti javnog saobraćaja (15,8%); javnog reda i mira (8,3%); privrede (5,8%); života i tela (5%); službene dužnosti (4,2%) i zdravlja ljudi (3,4%). Krivična dela protiv sloboda i prava čoveka i građana, državnih organa, životne sredine i opšte sigurnosti ljudi i imovine izvršilo je po 0,8% osuđenih iz uzorka.

Prosečan skor rizika recidivizma procenjen Upitnikom iznosio je 17,48 poena (SD=13,13). Kod osuđenih na zatvorsku kaznu prosečan skor je iznosio 28,96 poena (SD=13,05), dok je kod osuđenih na kućni zatvor prosečan skor na Upitniku iznosio 10,08 poena (SD=5,87). Ukoliko posmatramo modalitet kućnog zatvora, prosečan skor kod osuđenih sa primenom elektronskog nadzora je 10,75 poena (SD=5,46), dok je prosečan skor kod osuđenih na kaznu zatvora bez primene elektronskog nadzora bio 9,95 poena (SD=5,98).

Procedura

Istraživanje je sprovedeno tokom leta 2018. godine, uz saglasnost Ministarstva pravde Republike Srbije – Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Za prikupljanje podataka korišćena je dokumentacija koja sadrži beleške o proceni karakteristika osuđenih, kao i podaci iz Upitnika koje popunjavaju službenici tretmana.

Na osnovu Direktive Ministarstva pravde i državne uprave iz 2013. godine, u penalnu praksu Republike Srbije uveden je instrument za procenu rizika recidivizma. Sastoji se od 53 stavke, koje se boduju od nula do dva. Maksimalan skor rizika recidivizma koji se može dobiti je 106 bodova.

U odnosu na skor, rizik se stepenuje u četiri kategorije: nizak (0–30), srednji (31–53), visok (54–85) i izuzetno visok (86–106). Ovaj instrument se koristi za brzu procenu i

kvantifikaciju rizika recidivizma osuđenih, za predviđanje stepena društvene opasnosti od ispoljavanja antisocijalnog, asocijalnog i kriminalnog ponašanja za vreme, ali i nakon izvršenja kazne (Jovanić i Petrović, 2017).

Popunjava se podacima koje stručni radnici prikupljaju od osuđenog, kao i podacima iz dokumentacije. Stavke Upitnika razvrstane su u jedanaest oblasti: kriminalna prošlost i aktuelno krivično delo, zaposlenje, obrazovanje, ponašanje, materijalni status, uslovi stanovanja, slobodno vreme, poznanici/porodica, psihoaktivne supstance, emotivno/lično i stavovi (Jovanić i Petrović, 2017). Stavke ispitivane Upitnikom mogu se se razvrstati u statičke i dinamičke faktore rizika recidivizma.

Statistička obrada podataka

Podaci su obrađeni programom SPSS ver.24 for Windows. Korišćene su mere deskriptivne statistike (srednja vrednost, standardna devijacija, medijana i interkvartalni raspon), mere za proveru značajnosti razlika među grupama (bivarijantni hi-kvadrat test i neparametrijski Man–Vitnijev U test). Radi utvrđivanja relijabilnosti Upitnika korišćen je Kronbah-alfa koeficijent. Distribucija mera dobijenih na uzorku proveravana je Kolmogorov-Smirnov testom.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Distribucije skorova i metrijske odlike Upitnika

U našem istraživanju registrovana je visoka pouzdanost ($\alpha=0,92$) Upitnika. Dobijeni rezultati Kolmogorov–Smirnov testa ($K-S Z=0,163$, $p<0,01$) ukazuju da empirijska distribucija mera na varijabli „skor rizika recidivizma” statistički značajno odstupa od modela normalne raspodele. Dalja analiza

pokazuje da je horizontalna distribucija pozitivno asimetrična ($Sk=1,236$, $SESk=0,221$). Test statističke značajnosti horizontalnog odstupanja ukazuje na činjenicu da standardizovani skju-nis iznosi 5,59 ($p<0,01$). Vertikalna distribucija je leptokurtična ($Ku=1,053$, $SEKu=0,438$). Standardizovani kurtozis iznosi 2,41 ($p<0,05$). U skladu sa dobijenim podacima, dalja analiza je bazirana na neparametrijskim testovima.

Povezanost skora rizika recidivizma sa modalitetom kazne

Za ispitivanje povezanosti skora rizika recidivizma sa modalitetom kazne zatvora korišćen je Man-Vitnijev U test. U Tabeli 2 prikazani su deskriptori raspodele skora rizika recidivizma za poduzorke osuđenih na zatvorsku kaznu i osuđenih na kućni zatvor.

Tabela 2 – Deskriptivna statistika – Skor rizika recidivizma i modalitet kazne

Grupa	Broj	Mdn	IQR
Zatvor	47	27,00	17
Kućni zatvor	73	9,00	7

Na osnovu rezultata Man-Vitnijevog U testa zaključujemo da se osuđeni statistički značajno razlikuju u odnosu na skor rizika recidivizma ($U=251,500$; $p<0,001$). Na osnovu medijane se zaključuje da osuđeni na kaznu zatvora imaju statistički značajno više skorove rizika recidivizma od osuđenih na kućni zatvor.

Povezanost skora rizika recidivizma sa modalitetom kazne kućnog zatvora

Za ispitivanje povezanosti skora rizika recidivizma sa modalitetom kazne kućnog zatvora korišćen je Man-Vitnijev U test. U Tabeli 3 prikazani su deskriptori distribucije skora rizika recidivizma za poduzorke osuđenih koji kućni zatvor izvršavaju sa elektronskim nadzorom ili bez njega.

Tabela 3 – Deskriptivna statistika – Skor rizika recidivizma i modalitet kućnog zatvora

Grupa	Broj	Mdn	IQR
Kućni zatvor sa elektronskim nadzorom	12	9,50	9
Kućni zatvor bez elektronskog nadzora	61	9,00	7

Na osnovu prikazanih podataka i rezultata Man-Vitnijevo U testa zaključujemo da se osuđeni koji kućni zatvor izvršavaju sa primenom elektronskog nadzora, odnosno bez njega, statistički značajno ne razlikuju u odnosu na rizik recidivizma ($U=325,000$, $p>0,05$).

Povezanost modaliteta kazne zatvora i recidivizma

Dalja analiza usmerena je na proveru da li se osuđeni razlikuju prema recidivizmu s obzirom na modalitet izrečene kazne. U cilju utvrđivanja razlika između grupa korišćen je bivarijantni hi-kvadrat test.

Tabela 4 – Modalitet kazne i recidivizam

Modalitet kazne	Legalni recidivizam				Ukupno	
	Da		Ne		Broj	%
	Broj	%	Broj	%		
Zatvor	24	51,1%	23	48,9%	47	100%
Kućni zatvor	33	45,2%	40	54,8%	73	100%
Ukupno	57	47,5%	63	52,5%	120	100%
Modalitet kazne	Penalni recidivizam				Ukupno	
	Da		Ne		Broj	%
	Broj	%	Broj	%		
Zatvor	10	21,3%	37	78,7%	47	100%
Kućni zatvor	10	13,7%	63	86,3%	73	100%
Ukupno	20	16,7%	100	83,3%	120	100%

Na osnovu podataka iz Tabele 4 i rezultata bivarijantnog hi-kvadrat testa zapaža se da ne postoji statistički značajna razlika osuđenih prema modalitetu kazne u odnosu na penalni recidivizam ($\chi^2=1,182$; $df=1$; $r_c=-0,09$; $p>0,05$), niti u odnosu na legalni recidivizam ($\chi^2=0,393$; $df=1$; $r_c = -0,06$; $p>0,05$).

Povezanost modaliteta kućnog zatvora i recidivizma

Dalja analiza usmerena je na proveru da li se osuđeni prema modalitetu kućnog zatvora razlikuju s obzirom na recidivizam. U cilju utvrđivanja razlika između grupa korišćen je bivarijantni hi-kvadrat test.

Tabela 5 – Modalitet kućnog zatvora i recidivizam

Modalitet kazne kućnog zatvora	Legalni recidivizam				Ukupno	
	Da		Ne		Broj	%
	Broj	%	Broj	%		
Kućni zatvor sa elektronskim nadzorom	5	41,7%	7	58,3%	12	100%
Kućni zatvor bez elektronskog nadzora	28	45,9%	33	54,1%	61	100%
Ukupno	33	45,2%	40	54,8%	73	100%
Modalitet kazne kućnog zatvora	Penalni recidivizam				Ukupno	
	Da		Ne		Broj	%
	Broj	%	Broj	%		
Kućni zatvor sa elektronskim nadzorom	3	25%	9	75%	12	100%
Kućni zatvor bez elektronskog nadzora	7	11,5%	54	88,5%	61	100%
Ukupno	10	13,7%	63	86,3%	73	100%

Na osnovu podataka prikazanih u Tabeli 5 i rezultata bivarijantnog hi-kvadrat testa ($\chi^2=0,073$; $df=1$; $r_c=0,03$; $p>0,05$) zapaža se da ne postoji statistički značajna razlika između penalnog recidivizma i modaliteta kućnog zatvora. Takođe, nije pronađena statistički značajna povezanost ni između legalnog recidivizma i modaliteta kućnog zatvora ($\chi^2=1,551$; $df=1$; $r_c=-0,15$; $p>0,05$).

DISKUSIJA

Visoke stope recidivizma, negativni efekti koji se pripisuju kazni zatvora, posebno kratkotrajnim kaznama, kao i potreba za uvažavanjem principa efektivnih intervencija, usloveli su sve intenzivnija zalaganja za uvođenje i češću primenu alternativnih sankcija prema osuđenima koji su manje rizični po društvenu zajednicu. Takvo stanje doprinelo je uvođenju alternativnih sankcija i u zakonodavstvo Republike Srbije. U

ovom istraživanju proveravan je odnos skora rizika recidivizma sa modalitetom kazne zatvora i modalitetom kućnog zatvora. Takođe, fokus je bio i na ispitivanju odnosa recidivizma sa modalitetima kazne. Zanimalo nas je da li se osuđeni razlikuju u navedenim karakteristikama, što bi opravdalo opredeljenje sudija prilikom određivanja vrste i modaliteta kazne konkretnom osuđenom.

Rezultati dobijeni istraživanjem ukazuju da se osuđeni na kaznu zatvora i kućnog zatvora statistički značajno razlikuju u odnosu na skor rizika recidivizma. Činjenica da osuđeni na kaznu zatvora imaju statistički značajno više skorove u odnosu na osuđene na kućni zatvor u skladu je sa standardima koji naglašavaju značaj alternativnih sankcija i insistiraju na tome da kaznu zatvora treba izreći samo u situaciji kada se nijednom drugom, blažom merom ne može postići svrha kažnjavanja (McCulloch & McNeill, 2007). Zatvor bi trebalo da se razmatra kao opcija za učinioce kod kojih postoji viši rizik recidivizma i u slučaju potrebe za primenom tretmana u dužem vremenskom periodu (Spasojević, Janković i Kovačević, 2018). Takođe, dobijeni podaci su u skladu sa principima efektivnih intervencija (Andrews, Bonta & Hoge, 1990), koji ukazuju da intenzitet tretmana, prilagođen nivou rizika, može uticati na smanjenje recidivizma (Rossegger et al., 2011). S druge strane, ukoliko tretman nije prilagođen nivou rizika, posebno ako se visokointenzivan tretman primenjuje prema niskorizičnim prestupnicima, može doći do povećanja rizika ispoljavanja kriminalnog ponašanja (Petrović, 2017a).

Rezultati dobijeni istraživanjem ukazuju da se osuđeni na kućni zatvor sa elektronskim nadzorom i bez njega statistički značajno ne razlikuju u odnosu na skor rizika recidivizma. Prema odredbama Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera („Službeni glasnik RS”, br. 55/14), sud je u obavezi da utvrdi da li postoje tehničke i druge mogućnosti za izvršenje kućnog zatvora sa elektronskim nadzorom (član 20, stav 2). Prema članu 7 Pravilnika o načinu izvršenja kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje („Službeni glasnik RS”, br. 64/10) predviđeno je da se mere elektronskog nadzora

sprovode radi kontrolisanja poštovanja ograničenja koja su određena osuđenom. U ovom smislu logično bi bilo da osuđeni kod kojih je procenjen viši rizik recidivizma budu upravo oni koji zavređuju niži nivo poverenja, što bi rezultiralo i intenzivnijom kontrolom poštovanja ograničenja koja su im određena. U našem istraživanju to nije bio slučaj, jer se osuđeni na kaznu sa primenom elektronskog nadzora i bez njega ne razlikuju u pogledu skora rizika recidivizma. Ovaj podatak unosi dodatnu nedoumicu u smislu nedefinisanosti kriterijuma na osnovu kojih je odlučivano da li će se tokom kućnog zatvora kumulativno primeniti i mera praćenja kretanja osuđenog putem elektronskog nadzora.

Ono što nas je takođe zanimalo jeste da li se osuđeni statistički značajno razlikuju u odnosu na legalni i penalni recidivizam. Podatak o recidivizmu je posebno značajan za postupak odmeravanja i izricanja krivične sankcije i u tu svrhu se primenjuje princip individualizacije (Jovanić, 2012). Zakonodavstvo Republike Srbije propisuje da prilikom odmeravanja kazne za delo koje je učinjeno posle oprostene, zastarele kazne ili oslobođenja od kazne, po proteku roka za opozivanje uslovne osude, ili posle izrečene sudske opomene, takvu okolnost sud može ceniti kao otežavajuću.

Na osnovu podataka koji su dobijeni istraživanjem započinje se da legalni i penalni recidivizam nisu bili od uticaja prilikom donošenja odluke o vrsti i modalitetu kazne zatvora. Evidentno je da sudije prilikom izricanja kazne nisu uzimale u obzir recidivizam, koji jeste jedan od pokazatelja hroničnog i kontinuiranog kriminalnog ponašanja (Radulović, 2006). Iako se delotvornost kažnjavanja najčešće meri recidivizmom, koji nije samo lakmus neuspešnosti tretmana u zatvorima već i kvaliteta postpenalnog prihvata (Knežić, 2017), ipak ostaje pitanje zašto postoji mišljenje da će alternativna sankcija biti efektivna u redukciji recidivizma ukoliko je poznata činjenica da prethodno kažnjavanje nije bilo efektivno. Ovi podaci ukazuju i na nejasne kriterijume određivanja kućnog zatvora i kada je osuđeni već prethodno bio kažnjavan, a potom ponovo vršio krivično delo. Prethodnim kažnjavanjem nije postignuta

osnovna svrha – da osuđeni više ne vrši krivična dela. Ostaje nejasno na osnovu čega se sud opredelio da, u skoro polovini slučajeva, recidivistima dodeli kućni zatvor. Sud je dao poverenje osuđenima koji su već pokazali nespремnost da se uzdrže od činjenja novih krivičnih dela i nakon prvobitnog kažnjavanja, određujući da će zatvorsku kaznu izvršavati u kućnom ambijentu.

Ostalo je takođe nepoznato šta je uticalo na sudije da nekim (ne)recidivistima odrede kućni zatvor uz dodatnu kontrolu kretanja elektronskim nadzorom, a nekim (ne)recidivistima poveruju da će i bez elektronskog nadzora poštovati pravila limitiranog kretanja tokom izvršenja kućnog zatvora.

ZAKLJUČAK

U procesu implementacije evropskih standarda Ministarstvo pravde Republike Srbije pokrenulo je 2008. godine projekat uvođenja alternativnih sankcija, kao odgovor na probleme koji se javljaju u zatvorskom sistemu. Na normativnom planu postoje preduslovi za primenu alternativnih sankcija, ali se one i dalje relativno retko izriču. S tim u vezi ostaje pitanje šta su kriterijumi, odnosno šta sudije opredeljuje da li će u konkretnom slučaju izreći alternativnu ili zatvorsku kaznu, odnosno da li će uz kućni zatvor izreći elektronski nadzor ili ne, kao i kakve efekte takvo kažnjavanje ima na osuđenog i na širu društvenu zajednicu.

Na osnovu rezultata ovog istraživanja može se konstatovati da se osuđeni na kaznu zatvora i kućnog zatvora statistički značajno razlikuju u odnosu na skor rizika recidivizma, ali da ne postoje razlike u odnosu na legalni i penalni recidivizam. Takođe, osuđeni na kućni zatvor sa elektronskim nadzorom i bez njega ne razlikuju se ni po jednoj od ispitivanih karakteristika, iako se takve razlike očekuju.

Ukoliko se fokusiramo na skor rizika recidivizma, čini se opravdanim opredeljenje suda da osuđeni kod kojih je procenjen viši rizik recidivizma kaznu treba da izvršavaju u zatvoru,

jer su oni rizičniji po društvo, potrebno je sprovesti intenzivniji tretmanski proces i izolovati ih iz društvene zajednice koja je imala negativan uticaj na njih. Međutim, zapaženo stanje da se osuđeni iz našeg uzorka ne razlikuju po drugim karakteristikama otvara neka ključna pitanja, pre svega šta opredeljuje sudije da konkretnom osuđenom izreknu kućni zatvor sa primenom elektronskog nadzora, odnosno bez njega, umesto klasične zatvorske kazne.

U skladu sa aktuelnim stanjem u Srbiji, čini se da se kao kriterijum modaliteta kućnog zatvora uzimaju tehničke mogućnosti za primenu elektronskog nadzora, a da se zanemaruju karakteristike osuđenog, koje bi mogle biti indikator poverenja osuđenom da će poštovati ograničenja nametnuta presudom. Imajući u vidu da ne postoje razlike u posmatranom uzorku u odnosu na legalni i penalni recidivizam, može se postaviti pitanje zašto se veruje da će na osobu koja je već ranije bila osuđivana alternativna sankcija imati takav uticaj da u budućnosti neće činiti krivična dela.

Takođe, postavlja se pitanje da li takav vid kažnjavanja umanjuje strah od kazne, gde se već kažnjavanima (legalnim ili penalnim recidivistima) izriče alternativna sankcija, odnosno dovodi do toga da potencijalna šteta od učinjenog dela i kazne bude procenjena kao manja u odnosu na dobit realizovanu krivičnim delom.

Iako su u našem istraživanju svi osuđeni na kućni zatvor imali statistički značajno niže skorove rizika recidivizma u odnosu na osuđene na zatvorsku kaznu, ostaje pitanje da li su oni i zaista nisko rizični, ukoliko je reč o penalnim recidivistima, odnosno da li su i pored procenjenog niskog rizika takvi da je opravdano izreći neku od alternativnih sankcija. S tim u vezi, dalja istraživanja treba usmeriti na sveobuhvatnu analizu načina procene faktora rizika recidivizma, te utvrditi po čemu i u kojoj meri se razlikuju osuđeni na zatvorsku kaznu, odnosno na alternativne sankcije. Od posebne važnosti je kvantifikacija faktora koji doprinose konačnoj proceni rizika recidivizma.

Kod nas se trenutno primenjuju instrumenti procene rizika recidivizma, što predstavlja napredak u odnosu na ranije procene koje su se zasnivale na subjektivnoj oceni i utisku penalnih stručnjaka. Međutim i sama procena rizika standardizovanim instrumentima ima određene nedostatke. Glavni nedostatak jeste činjenica da se osuđeni procenjuju stavkama koje se boduju od nula do dva. Nameće se dodatno pitanje da li je opravdano sve stavke u instrumentu bodovati na isti način, odnosno da li su ekvivalentne važnosti, na primer, kriminalna prošlost i slobodno vreme osuđenog, kao faktori rizika recidivizma. Mišljenja smo da je potrebno, u skladu sa rezultatima brojnih ranijih istraživanja, utvrditi ključne faktore koji bi, u okviru instrumenta procene, bili kvantifikovani sa više poena, što bi dovelo do toga da osoba koja je penalni recidivista, sklona nasilju, koja zloupotrebljava psihoaktivne supstance, ne može biti procenjena kao niskorizična, što jeste slučaj sa instrumentnom koji se aktuelno koristi. Drugaćijim kvantifikovanjem procena osuđenih bila bi kvalitetnija, što bi doprinelo adekvatnom utvrđivanju programa tretmana, u skladu sa potrebama i procenjenim rizikom recidivizma.

LITERATURA

1. Andrews, D., Bonta, J., & Hoge, R. (1990). Classification for Effective Rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior*, 17(1), 19-52. doi: 10.1177/0093854890017001004
2. Andrews, D., & Bonta, J. (2010). Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice. *Psychology, Public Policy and Law*, 16(1), 39-55. doi: 10.1037/a0018362
3. Brown, E., & Smith, A. (2018). Challenging mass incarceration in the City of Care: Punishment, community, and residential placement. *Theoretical Criminology*, 22(1), 4-21. doi: 10.1177/1362480616683794
4. Dünkler, F. (2017). European penology: The rise and fall of prison population rates in Europe in times of migrant crises and terrorism. *European Journal of Criminology*, 14(6), 629-653. doi: 10.1177/1477370817733961

5. Favuzza, F. (2017). Torreggiani and Prison Overcrowding in Italy. *Human Rights Law Review*, 17(1), 153-173. doi:10.1093/hrlr/ngw041
6. Frank, M. K. (2017). Locked away: the U.S. imprisons more people than any other country in the world. Have „tough on crime” laws sent too many Americans to prison?. *Junior Scholastic*, 119(8), 15-19.
7. Grujić, Z. (2016). *Nove alternative kazni zatvora u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet. Doktorska disertacija.
8. Hofer, P. J., & Meierhofer, B. S. (1987). *Home confinement: An evolving sanction in the federal criminal justice system*. Washington, DC: Federal Judicial Center.
9. Ignjatović, Đ. (2014). *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet.
10. Ilijić, Lj. (2015). Zatvorska kazna i resocijalizacija – faktori ne/uspješnosti. U M. Hugson, & Z. Stevanović (Ur.), *Kriminal i društvo Srbije – izazovi društvene dezintegracije, društvene regulacije i očuvanja društvene sredine*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 303-316.
11. Jakšić, D., & Panić, N. (2003). Karakteristike i problemi u izvršenju kratke kazne zatvora. *Strategija državnog reagovanja protiv kriminala*, 537-547.
12. Jovanić, G. (2012). *Standardizacija postupka uslovnog otpusta kao mera zaštite od recidiva*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. Doktorska disertacija.
13. Jovanić, G. (2016). Alternativne sankcije u neonatalnom inkubatoru. U N. Macanović (Ur.), *Probacija i alternativne krivične sankcije – mogućnosti i perspektive*. Banja Luka: Centar modernih znanja. 1. 10. 2016. godine, str. 8-23.
14. Jovanić, G., & Petrović, V. (2017). Uslovno otpuštanje u praksi okružnog zatvora i nadležnih sudova. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 16(1), 95-122. doi: 10.5937/specedreh16-12680
15. Jovanić, G., & Petrović, V. (2018). Convict Community Inclusion Treatment Experience. U G. Ajdinski, & O. Rashikj-Canevska (Ur.), *5th International conference „Transformation Towards Sustainable and Resilient Society for Persons with Disabilities”*.

Ohrid: University Ss. Cyril and Methodius, Faculty of Philosophy, Skopje, Institute of Special Education and Rehabilitation. 13–15. 9. 2018, pp. 489-502.

16. Jovanić, G., Petrović, V., & Savić, A. (2017). Karakteristike osuđenih na kratke i duge kazne. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 36(3), 39-58.
17. Knežić, B. (2017). *Obrazovanje osuđenika – način da se bude slobodan*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
18. Kokić-Puce, Z., & Kovčo-Vukadin, I. (2006). Izvršavanje alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 745-794.
19. Krivični zakonik Republike Srbije. „Sl. glasnik RS”, (2016), 94.
20. Lilly, J. R., & Ball, R. A. (1987). A brief history of house arrest and electronic monitoring. *Northern Kentucky Law Review*, 13(3), 343-374.
21. Macanović, N. (2016). Alternativne krivične sankcije – za i protiv. U N. Macanović (Ur.), *Probacija i alternativne krivične sankcije – mogućnosti i perspektive*. Banja Luka: Centar modernih znanja. 1. 10. 2016, 24-35.
22. MacKenzie, D. L. (2006). *What works in corrections: Reducing the criminal activities of offenders and delinquents*. New York: Cambridge University Press.
23. Manojlović, Z., & Stefanović, I. (2012). *Alternativni načini služenja zatvorske kazne u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori*. Beograd: Narodna skupština – Biblioteka Narodne skupštine.
24. McCulloch, T., & McNeill, F. (2007). Consumer society, commodification and offender management. *Criminology and Criminal Justice*, 7(3), 223-242. doi:10.1177/1748895807078863
25. Mejovšek, M. (1992). Povezanost kognitivnih i konativnih karakteristika osuđenih osoba i adaptacije na penološki tretman. *Penološke teme*, 7(1-2), 71-75.
26. Milivojević, L., & Tomašković, R. (2011). Sustav probacije u Republici Hrvatskoj i alternative kazni zatvora. *Policija i sigurnost*, 20(1), 47-58.

27. Mrvić-Petrović, N. (2015). Delotvornost elektronskog nadzora kao sastavnog dela alternativne krivične sankcije ili mere. *Nauka, bezbednost, policija*, 20(2), 97-105. doi:10.5937/nbp1502097m
28. Pavlović, B., & Pušac, J. (2016). Kućni zatvor i alternativne sankcije. U N. Macanović (Ur.), *Probacija i alternativne krivične sankcije – mogućnosti i perspektive*. Banja Luka: Centar modernih znanja. 01.10.2016. godine. str. 216-227.
29. Peto-Kujundžić, L., & Vukota, L. (2009). Čemu nas je podučio prikaz probacijskog sustava u Engleskoj i Walesu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16(1), 319-328.
30. Petrović, V. (2017). Izricanje kazne zatvora u Srbiji kao reakcija na zločin. U O. Jović-Prlainović (Ur.), *Tematski zbornik radova „Nacionalno i međunarodno pravo – aktuelna pitanja i teme”, Tom 2*. Kosovska Mitrovica: Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici – Pravni fakultet. 26. 5. 2017, str. 111-129.
31. Petrović, V. (2017a). Osuđeni recidivisti i socijalno patološke pojave. U J. Petrović, i G. Jovanić (Ur.), *Društvene devijacije, Anomija društva i posljedice*. Banja Luka: Centar modernih znanja. 13-14. 10. 2017, str. 347-356.
32. Petrović, V., & Jovanić, G. (2018). Deprivacija slobode tokom izvršenja zatvorske kazne. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 17(4), 477-500. doi: 10.5937/specedreh17-17878
33. Petrović, V., & Jovanić, G. (2019). Obrazovanje osuđenih kao protektivni faktor u redukciji recidivizma. *Andragoške studije*, 1/2019, 47-66. doi: 10.5937/AndStud1901047P
34. Pravilnik o izvršenju kazne rada u javnom interesu. „Sl. glasnik RS”, (2008), 20.
35. Pravilnik o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom. Sl. glasnik RS, (2008), 20.
36. Pravilnik o načinu izvršenja kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje. „Sl. glasnik RS”, (2010), 64.
37. Pravilnik o načinu izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i organizaciji i radu Poverenika. „Sl. glasnik RS”, (2015), 30.

38. Radulović, D. (2006). *Psihologija kriminala, prestupništvo i psihopatija*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
39. Ristić, D., & Brkić, M. (2016). Alternativno sankcionisanje i probacija. *Socijalna politika*, 51(2), 95-111. doi:10.22182/sp.22016.6
40. Rossegger, A., Laubacher, A., Moskvitin, K., Villmar, T., Palermo, G., & Endrass, J. (2011). Risk Assessment Instruments in Repeat Offending: The Usefulness of FORTES. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(5), 716-731. doi:10.1177/0306624x09360662
41. Republički zavod za statistiku. (2019). *Saopštenje Republičkog zavoda za statistiku, Punoletni učinioci krivičnih dela 2018*. Beograd, Republika Srbija.
42. Škorić, M., & Kokić-Puce, Z. (2009). Nova uloga rada za opće dobro na slobodi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16(2), 687-709.
43. Soković, S. (2009). Između zatvora i uslovne osude – intermedijarne sankcije. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 47(3), 183-196.
44. Spasojević, A., Janković, D., & Kovačević, N. (2018). *Podrška primeni alternativnih sankcija i mera u Srbiji – izveštaj i preporuke*. Niš: Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS.
45. Strategija za smanjenje preopterećenosti smeštajnih kapaciteta u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji do 2020. godine. „Sl. glasnik RS”, (2017), 43.
46. Tešović, O. (2018). *Alternativne krivične sankcije u krivičnom pravu Republike Srbije*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet. Doktorska disertacija.
47. Tot, B. (2007). Alternativa kazni zatvora – rad za opće dobro na slobodi. *Policija i sigurnost*, 16(1-2), 21-39.
48. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika. „Sl. glasnik RS”, (2009), 72.
49. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. „Sl. glasnik RS”, (2019), 35.
50. Zakon o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera. „Sl. glasnik RS”, (2014), 55.

COMPARISON OF RISKS AND RECIDIVISM BETWEEN CONVICTS SENTENCED TO PRISON TIME AND HOUSE ARREST

Goran Jovanić, Jelena Nestorović, Vera Petrović
*University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation,
Serbia*

Summary

In 2008, during the process of implementation of European standards, the Ministry of Justice of the Republic of Serbia started a project of establishing an alternative sanctions system. The alternative sanctions were introduced into our legislation as a response to an overload of prison capacities, absence of individual or group penal rehabilitation treatment, high levels of deprivation in convicts and frequent recidivism. The subjects of the research are the convicts serving prison sentences or being in house arrest. The aim of the research was to analyze the relations between the modality of sentence serving with recidivism risk score and previous conviction. The research included 120 convicts from Padinska Skela Detention and Rehabilitation Facility and nine probation offices. The obtained results indicate that those convicted to prison time and those placed under house arrest statistically significantly differed in relation to their recidivism risk score, however, there were no observable differences in their legal and penal recidivism levels. Furthermore, those placed under house arrest with or without electronic surveillance did not differ in any of the analyzed characteristics.

Key words: recidivism risk, prison, house arrest, convicts

Primljeno: 04.09.2019.

Prihvaćeno: 10.11.2019.